

Titova špilja na Visu

VLADO BOŽIĆ

Jedini speleološki objekt koji u Hrvatskoj nosi Titovo ime, i ujedno jedini speleološki objekt koji je kao memorijalni spomenik prirode zaštićen zakonom (Zakon o zaštiti prirode), Titova je špilja na otoku Visu. To je, u stvari, kompleks malih polušpilja, koje su dogradnjom zidova pretvorene u životni i radni prostor. Te se polušpilje nalaze ispod stijene Orlovice, oko 2 km sjeveroistočno od Huma (528 m) najvišeg vrha otoka Visa, na oko 400 m nadmorske visine. Do njih se dolazi iz Visa ili Komiže asfaltnom cestom najprije na prostrano krško polje — koje se proteže od zapada na istok na južnoj polovici otoka na nadmorskoj visini od 150—250 m, na kojem je za vrijeme rata bio improviziran aerodrom — do sela Podšpilje, odakle postoji putokaz u smjeru sjevera 2 km. Cestom se ide kilometar u smjeru sjevera, a onda se skrene na zapad prema selu Borovik. Ispred sela treba skrenuti vrlo strmom cestom u smjeru sjeverozapada do oštrog zavoja u lijevo, gdje je uređeno parkiralište. Odatle treba ići pješke uzbrdo u pravcu sjevera uređenim putem po

stepenicama oko 150 m. Tu se s lijeve strane nalazi polušpilja čiji je otvor okrenut prema istoku, duga oko 8 m i široka 4—5 m, kojoj se na ulazu nalazi zaštitni umjetni zid. U njoj je drug Tito održavao sastanke sa svojim suradnicima.

Polušpilja, u kojoj je boravio drug Tito, nalazi se na brdu preko puta ove polušpilje, udaljena oko 150 m, okrenuta prema zapadu. Tu se nalazi više polušpilja. Gotovo sve su bile uređene za boravak, na taj način da su dograđeni potporni ili pregradni zidovi. Najveća od njih je bila uređena za boravak i rad druga Tita. Ulazni dio, dug desetak metara i širok 4—5 m, bio je s desne strane zaštićen pregradnim zidom, uređen kao terasa, i služio je kao radni prostor i prostor za boravak Titove pratnje. Bio je tu postavljen stol s desetak stolica. Lijevi dio te polušpilje je također zagrađen zidom, tako da je dobivena mala prostorija široka oko 3 i duga oko 5 m, u kojoj se nalazio radni stol i krevet. To je bilo boravište druga Tita od lipnja do listopada 1944. godine. Na ulazu u taj prostor

Stijena Orlovice s malim polušpiljama koje su 1944. god. dogradnjom zidova pretvorene u prostorije za boravak Vrhovnog štaba NOV, poznata pod nazivom «Titova špilja na Visu»

nalazi se ploča na kojoj piše: »Ovdje je boravio i radio drug Tito 1944. u vrijeme kada je Vis bio sjedište rukovodstva Narodno oslobodilačkog rata«. U toj prostoriji se danas nalaze dvije fotografije snimljene 1944. god. a prikazuju druga Tita sa svojim suradnicima upravu u toj istoj prostoriji. Na živoj stijeni nasuprot ulaza uklesani su stihovi pjesme »Naš voda« Vladimira Nazora.

Ostale polušpilje, lijevo i desno od ove, bile su također prilagođene za boravak u njima i pokraj njih. Ispred otvora su uređene

terase na kojima su bili postavljeni šatori i stolovi, a preko cijele stijene ispod koje se nalaze polušpilje, bile su postavljene maskirane zaštitne mreže, kako polušpilje ne bi bile lako uočljive iz zraka. Stijene s polušpiljama su dobro zaklonjene od pogleda gotovo sa svih strana, pa su tako bile vrlo dobar i siguran zaklon.

Zakonom o narodnoj obrani strancima je već više godina zabranjen pristup na otok Vis no, unatoč tome, Titova špilja je najposjećeniji memorijalni spomenik Dalmacije.

Jama pod Kamenitim vratima

ROBERT ERHARDT

Jama pod Kamenitim vratima istražena je u okviru speleološkog logora pod pokroviteljstvom KS PSH, koji je održan od 26. srpnja do 3. kolovoza 1980. godine. U radu samog logora, na kojem je, pored Jame pod Kamenitim vratima istraženo još nekoliko jama, sudjelovali su planinari speleolozi iz sedam odsjeka u Hrvatskoj.

Prošle su već dvije godine od istraživanja Jame pod Kamenitim vratima ali je interesantno podsjetiti se na način istraživanja i neke detalje tog zanimljivog pothvata, koji je jedinstven u Hrvatskoj po načinu na koji je savladan ovako impresivan objekt. Za svega nekoliko dana otkrivena je i istražena jedna od najdubljih i najimpozantnijih jama u Jugoslaviji. U dva pokušaja, s međusobnim razmakom od jednog dana, istražena je i topografski snimljena druga jama po dubini u Hrvatskoj, svega četrnaest metara plića od 534 m dubokog Ponora na Bunjevcu. Za slične pothvate bilo je nekoć potrebno i po nekoliko mjeseci planiranja i pripremanja.

Jama pod Kamenitim vratima (o imenu posebno) nalazi se na najvišem platou Biokova punom dubokih vrtača, iznad biokovskih polja, pašnjaka i stanova nazvanih Ladena, u području istoimenog vrha (1410 m). Nadmorska visina ulaza iznosi 1350 m, a koordinate ulaza su: $x = 4796,700$ i $y = 6425,200$. Najlakši je pristup jami asfaltiranom cestom koja vodi od ceste Tučepi — Imotski prema televizijskom tornju na Svetom Juri (1762 m), po toj cesti do napuštenih Pašalića stanova i dalje pješke 20 minuta uzbrdo po slabo vidljivom, nemarkiranom putu do ruba platoa, od kojeg još 5 minuta po obronku prve vrtače kraj jame Međena (—220 m, istražena na drugom logoru KS PSH 1981 godine), do ruba druge vrtače u kojoj se nalazi jama. Najlakši pješćki prilaz je iz Makarske markiranim putem za planinarski dom pod Vošćem, dalje makadamskim putem 2 km do asfaltirane ceste za TV odašiljač a onda desno do Pašalića stanova.

Jama je nastala na rasjedu koji se pruža sjeveroistočno — jugozapadno, a karakteristično je što je cijela jama gotovo čista vertikalna bez horizontalnih kanala, a svi prostori su velikih dimenzija. Uočljiva su dva dijela objekta: prvi dio do dubine od 290 m sa prvim skokom od 63 m i drugim velikim skokom od 220 m čiste vertikale, a mjestimično i prevjesnim, na kojem se pojavljuje slabi vođeni tok. Od 290 m, drugi dio jame čini nekoliko manjih skokova do 350 m i dalje ponovo velika vertikala od 170 m do dna. Na drugom dijelu vođeni tok nešto je pojačan, što se može pripisati mnogim vertikalnim dimnjacima. Dno jame je dvorana sa površinom oko 25×25 m i visine 30 m. Pod je pokriven sitnim, bijelim, ispranim kamenom nepravilnog oblika. Na jednoj strani se nalazi uski kanal koji se koso penje oko 20 m, a završava se blatom i kamenjem zarušenom dvoranom (nije topografski snimljena). Na dnu jame je malo, bistro jezerce dubine oko 10 cm, a na zidovima je primijećen trag nivoa visoke vode u visini od 2 m, koja poplavljuje dno vjerojatno u doba otapanja snijega. Najniža točka jame je kanal širok oko 0,5 m, dužine 5 m, a ide u dubinu 2 m i tamo se završava oštrim stijenama.

O smještaju i postojanju jame nije bilo nikakvih podataka prije samog istraživanja. Jama je otkrivena pretraživanjem terena. Cijelo to područje je kamenjar prepun vrtača obraslih bukovom šumom i šikarom.

Prva je pronašla jamu Koraljka Fabinc kasno poslijepodne u utorak 29. VII 1980. godine. Isti dan do prve police na 65-tom metru spustio se Erhardt. Zbog toga što je već bilo kasno, a jama je procijenjena na 250 do 300 m, istraživanje je prekinuto, a ekipa se vratila u logor smješten uz lugarnicu udaljenu oko 25 minuta od objekta.

Dotadašnja iskustva su pokazala da velike objekte treba istraživati na ekspedicijski način, međutim, zbog moderne opreme i uigrane ekipe odlučeno je da se primijeni jurišni